

מפגש מס' 28

דף למנחה

ספר שופטים, כ"כ"א; ספר שמואל א', א'-ג'

תוכן הפרקים שנלמדו השבוע

[שופטים פרק כ' - מלחמת ישראל בבני בנימין](#)

[שופטים פרק כ"א - השתקמות לאחר המלחמה](#)

[שמואל א' פרק א' - הולדת שמואל](#)

[שמואל א' פרק ב' - חטאי בית עלי](#)

[שמואל א' פרק ג' - נבואת ההקדשה של שמואל](#)

בשבוע שעבר סכמנו את ספר שופטים דרך הסיפורים החותמים אותו. בשבוע זה נפתח את הפרקים הראשונים בספר שמואל, הנוגעים למקומו של המשכן ולאיכות ההנהגה שבו.

לימוד מעמיק

מקומו של המשכן בספר שמואל

כבר בפרקו האחרון של ספר שופטים מזכיר המשכן בשילה באופן שמרמז על ביקורת כלפי העם לגבי ההתעלמות מהמשכן. תחילתו של ספר שמואל פותחת צוהר רחב יותר למתרחש במשכן ומעלה שאלות בנוגע לדרך הראויה לתווך בין ישראל לה'. סיפורה של חנה ובנה שמואל, מתחילים את התיקון בנקודה זו, ומשם גם יתחיל תיקון מצבו העגום של העם כפי שהוא משתקף בספר שופטים.

חלק א' - משכן שילה

מאז קביעת משכן ה' בשילה בימי יהושע, אנחנו לא שומעים עליו דבר נוסף. בכל אירועי ספר שופטים, אין פוקד את המשכן ואין מזכיר אותו, גם כאשר מחזיר השופט את העם לדרך ה'. בולט הדבר מאד בסיכום נצחונם של גדעון, כאשר הוא מעוניין להביא את העם לידי הכרה בה' כבעליו של הנצחון, הוא מבקש לתרום את שלל המלחמה לכבודו. אך במקום להביאו אל אוצר בית ה' - בשילה - הוא בונה ממנו אפוד 'מתחרה' ומעצים את הניתוק של העם מהמשכן האמיתי של ה'.

רק בסופו של הספר מוזכרת שילה שלוש פעמים, ורק פעמיים מתוכן בהקשר למשכן שבה. האחד בסיכום המעשה בפסל מיכה, כאשר מסכם הכתוב את מעשה בני דן - "וַיִּשְׁימוּ לָהֶם אֶת פְּסַל מִיכָה אֲשֶׁר עָשָׂה כָּל יְמֵי הָיְוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים בְּשִׁלָּה" (שופטים י"ח, לא). פסוק זה ממחיש את הניגוד בין הפסל, האפוד והתרפים שמהווים מוקד משיכה משמעותי לבין משכן ה' בשילה, העומד שמם (עוד על כך [בשיעורו של הרב אליעזר קשתאיל](#)).

האזכור השני הוא בפרק כ"א, כאשר כחלק ממצאית הפתרון לבני בנימין הנותרים ללא אשה, נזכרים הזקנים בחג המחולות הנהוג בשילה, שבו יוכלו למצוא פתרון לאנשי בנימין שצריכים למצוא אישה. הזקנים נותנים הוראות מפורטות כיצד למצוא את המקום - "הֲגֵה חַג ה' בְּשִׁלּוֹ מִיָּמִים יְמִימָה אֲשֶׁר מִצְפוֹנָה לְבֵית אֵל מְזַרְחָה הַשָּׁמֶשׁ לְמִסְלָה הָעֵלָה מִבֵּית אֵל שְׁכֵמָה וּמִנְגֵב לְלְבוֹנָה". הפירוט הרב בדבר מקומה של שילה, ממחיש את חוסר ההיכרות של העם עם המשכן (ראה על כך [בפוסט מאת יאיר דב וייץ](#)).

שני אזכורים אלו מלמדים אותנו על מעמדו של המשכן בתקופת השופטים: משכן ה' בשילה נשכח ונזנח על ידי העם. הם מוצאים לו תחליפים, ונזכרים בו רק בהקשר שולי של מנהגי חג הבציר. רמזים אלו בנוגע למעמדו של המשכן, מטרימים את פתיחתו של ספר שמואל שפותח בהיפך המוחלט.

ספר שמואל פותח בעלייתו של אלקנה לשילה "מימים ימימה". לאור מה שראינו, תיאור זה מפתיע. אם עד כה לא היה שום סיפור על המשכן בשילה, לפתע הוא עומד במרכז הסיפור. לאור הרקע של ספר שופטים, אנו מבינים שאלקנה הוא איש יוצא דופן, השומר על הקשר עם המשכן למרות התפישה הרווחת אצל העם סביבו. נראה שגם המדרש חש בכך:

אליהו רבה (מהדורת איש שלום), ט': היה אלקנה עולה ארבעה פעמים בשנה, שלשה מן התורה ואחת שקיבל עליו, שנאמר ועלה האיש ההוא מעירו מימים ימימה וגו' (שמואל א א, ג), אלקנה הוא עלה ואשתו ובניו ובנותיו ואחיו ואחיותיו וכל קרוביו עמו וכל בני ביתו היה מעלה את הכל עמו ... כשהיו עולין בדרך ולנין ברחובה של עיר, מתקבצים האנשים לבד והנשים לבד, שכן האיש מדבר עם האיש, אשה עם האשה, גדול עם גדול, קטון עם קטון, והיתה המדינה מרגשת [והיו] שואלין להן [להיכן תלכו, ואומרים] אל בית האלהים שבשילה שמשם תצא תורה ומשם מצוות, ואתם למה לא תבואו עמנו ונלך ביחד, מיד עיניהם משגרות דמעות, אמרו להן נעלה עמכן, אמרו להן הן, עוד לשנה הבאה חמשה בתיים, לשנה אחרת עשרה בתיים, לשנה אחרת הרגישו כולה לעלות, והיו עולין הימינה כששים בתיים, ובדרך שהיה עולה שנה זו לשנה אחרת אינו עולה אלא בדרך אחרת

אלקנה מחבר את העם מחדש אל המשכן, ומתעוררת בכך תקוה לשינוי ותיקון מהותי. המשכן חוזר להיות במרכז תשומת הלב, והראיה הגדולה ביותר לכך היא שדווקא עלי הכהן הגדול נחשב כמנהיג של אותה התקופה: "והוא שִׁפֵּט אֶת יִשְׂרָאֵל אֲרֻבָּעִים שָׁנָה" (ד', יח).

אולם, תוך כדי מיקוד תשומת הלב שלנו אל המשכן, אנו נחשפים גם למעמד הבעייתי של הכהנים המתבטא בשתי מערכות שונות - אל מול העם, ואל מול ה'. בכל אחת מהמערכות משתתפת דמות אחרת ממשפחתו של אלקנה: חנה אשתו, ושמואל בנו.

חלק ב' - חנה מול אלקנה ועלי

במערכה הראשונה אנו פוגשים את חנה, אשתו האהובה של אלקנה. חנה מתמודדת עם אחת המצוקות הגדולות של נשים במקרא: עקרות. אך אין זו רק עקרות 'רגילה' של זוג בלי ילדים, כעקרות רבקה אשת יצחק. לבעלה של חנה יש ילדים מאשה אחרת, ועל כן, למרות אהבתו הגדולה אליה, אין הוא מסוגל להשתתף אתה כראוי בצער העקרות. כך נותרת חנה להתמודד עם צרתה (תרתי משמע) לבדה ללא תמיכה וללא איש שיתפלל עליה.

כך קורה שאלקנה, המבורך בבנים מאשתו השנייה, לא מצליח להבין ללבה של חנה והוא אינו חש בצורך העז שלה לחבוק בן משלה. (ראה על כך [פוסט מאת הרב משה ליכטנשטיין](#)).

במר לבה פונה חנה אל ה' בתפילה מיוחדת ומחודשת. מאז היה ישראל לעם, לא מצינו שפנה אדם פרטי כלשהו אל ה' בתפילה על ענייניו האישיים. עד כה עקבנו בעיקר אחר דמויות המפתח של העם - אבות האומה ומנהיגיה - ותפילותיהם נגעו לצרכיו הכלליים של העם או של בריתו עם ה'. לראשונה, פונה חנה לה' בתפילה מזעקה אישית של הלב, מצרה שרק היא חשה בה, ואף כי אין היא העקרה היחידה בהכרח, מבקשת היא על עצמה בלבד. ייחודיות זו של תפילתה מתבטאת היטב במדרש:

תלמוד בבלי ברכות לא ע"ב: ותאמר ה' צבאות אמר רבי אלעזר מיום שברא הקב"ה את עולמו לא היה אדם שקראו להקב"ה צבאות עד שבאתה חנה וקראתו צבאות אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע מכל צבאי צבאות שבראת בעולמך קשה בעיניך שתתן לי בן אחד משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שעשה סעודה לעבדיו בא עני אחד ועמד על הפתח אמר להם תנו לי פרוסה אחת ולא השיגוהו עליו חק ונכנס אצל המלך א"ל אדוני המלך מכל סעודה שעשית קשה בעיניך ליתן לי פרוסה אחת:

... חנה היא מדברת על לבה אמר רבי אלעזר משום רבי יוסי בן זמרא על עסקי לבה אמרה לפניו רבנו של עולם כל מה שבראת באשה לא בראת דבר אחד לבטלה עינים לראות ואזנים לשמוע חוטם להריח פה לדבר ידיים לעשות בהם מלאכה רגלים להלך בהן דדים להניק בהן דדים הללו שנתת על לבי למה לא להניק בהן תן לי בן ואניק בהן:

חנה היא הראשונה שמתייחסת אל ה' כ'ה' צבאות', האל הפונה לרבבות אנשים בצבאותיו וסופר כל אחד ואחד כפרט, ולא רק פוגש את העם ככלל. טענתיה המפורטות על ידי הגמרא נוגעות באופן כללי לשאלת החסר בעולם, אך אין היא מתיימרת לפתור בעיה זו עבור כולם אלא עומדת כאשה אחת ודורשת את דרישתה האישית לצדק ולהגנות מאת ה'. לפתע הופך אותו רצון נפשי פרטי שזוכה להתעלמות מצד אלקנה, לנושא מרכזי העומד על סדר יומו של ה' - לבעיה המצדיקה תשומת לב של הערכאה הגבוהה ביותר.

נראה כי זו הסיבה שחז"ל השתיתו את דיני התפילה שבלחש על תפילתה זו של חנה, מתוך מטרה לעודד ולחבר את האדם לעמידה אישית אל מול ה' למרות מעמד התפילה הציבורי.

שאלה למחשבה

תפילת קבע ותפילה אישית

האם יש זכות לאדם לנסח תפילה אישית-פרטית או שמא יש לדבוק בנוסח הקבוע? האם ראוי להתפלל על דברים פרטיים או שהתפילה צריכה לעסוק בבעיות כלליות, לאומיות? האם וכיצד ניתן לשלב את תפילת היחיד בתפילת הציבור שלנו?

עלי נבהל מן המראה המשונה ולא צפוי של אשה הנכנסת למשכן ושופכת את לבה. ניתן להבין שבעיניו של עלי, המשכן הינו ארמון המלך, אליו רק משרתי הקודש ראויים להתקרב. הכהנים מייצגים את העם בתפילה, בעבודת הקרבנות ובקשר עם ה', ואילו הפרטים שבעם יכולים לקחת בכך חלק רק על ידי הגשת קרבנותיהם אל הכהן שיביא את מנחתם לפני ה'. אין במשכן כזה מקום לאיש זר שיגש ישירות אל המלך בתפילה. ממש כמו העני המתואר בגמרא שעוקף את כל הדרכים המקובלות ופורץ אל שולחנו של המלך.

תגובתו הראשונה של עלי בראותו מחזה משונה שכזה היא להניח שמדובר בשיכורה. רק לאחר שהיא מסבירה את עצמה, עלי מקבל את תירוציה, אך עדיין לא ברור שהוא משנה את דעתו. בפעולה יוצאת דופן הוא נותן לחנה ברכה שה' יקבל את תפילתה וייתן את שאלתה, ונפטר ממנה לשלום, כדי שלא תמשיך להפר את הסדר.

מה רבה תהיה הפתעתו כאשר תשוב האשה כמה שנים לאחר מכן עם בן בזרועותיה ותודיע לו כי מעתה הולך לשרת במשכן נער שהוא זר גמור. (בספר שמואל ייחוסו מגיע דרך אלקנה לשבט אפרים בלבד, ואין רמז לאפשרות אחרת. רק בדברי הימים א', ז-יג הוא מיוחס כצאצא של קרח משבט לוי). המפגש הנו"ל מתואר בפסוקים באופן סתום יחסית: "וַיִּשְׁחַטּוּ אֶת הַפֶּר וַיָּבִאוּ אֶת הַנֶּעֱר אֶל עָלִי. וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנָי חַי נַפְשֶׁךָ אֲדֹנָי אֲנִי הָאִשָּׁה הַנְּצַבְתָּ עִמָּכָה בְּזֶה לְהַתְּפִלֵּל אֵל ה'. אֶל הַנֶּעֱר הַזֶּה הַתְּפַלְלִיתִי וַיִּתֵּן ה' לִי אֶת שְׂאֵלְתִי אֲשֶׁר שְׂאֵלְתִי מֵעֵמוּ. וְגַם אֲנֹכִי הִשְׂאֵלְתִּהּ לֵה' כָּל הַיָּמִים אֲשֶׁר הָיָה הוּא שְׂאוֹל לֵה' וַיִּשְׁתַּחֲוֶי שָׁם לֵה'" (שמ"א א', כה-כח)

נראה כי הבאתו של הנער לפני עלי מעוררת סערה, וחנה נזקקת לתחנונים על מנת להסביר את המצב. עד כה לא ידע עלי מה היתה שאלתה של אותה אשה משונה שפגש בפתח המשכן. רק עתה מפרטת לו חנה את תוכן תפילתה, ומספרת כי נדרה לה' שהנער יוקדש מה לשרת את ה' במשכן. הגמרא מיטיבה לתאר גם את המתרחש מאחורי הקלעים בעקבות גילוי זה:

תלמוד בבלי ברכות לא ע"ב (מתורגם לעברית): אָמַר ר' אֶלְעָזָר: שְׂמוּאֵל מוֹרָה הִלְכָה בְּפָנָי רַבּוּ הָיָה, שְׂנֵאָמַר: "וַיִּשְׁחַטּוּ אֶת הַפֶּר וַיָּבִאוּ אֶת הַנֶּעֱר אֶל עָלִי" (שם כה) - מִשּׁוּם שֶׁשְׁחַטּוּ אֶת הַפֶּר הִבְיָאוּ הַנֶּעֱר אֶל עָלִי? אֶלָּא הִבְיָאוּ שׁוֹר לְקָרְבָּן; אָמַר לָהֶם עָלִי: קְרָאוּ לְכֹהֵן וַיָּבִאוּ וַיִּשְׁחַט. רָאָה אוֹתָם שְׂמוּאֵל שֶׁהֵם מְחַזְּרִים אַחֵר כֹּהֵן לְשַׁחַט, אָמַר לָהֶם: לָמָּה לָכֵם לְחַזֵּר אַחֵר כֹּהֵן לְשַׁחַט - שְׁחִיטָה בְּזָר כְּשֶׁרָה. הִבְיָאוּהוּ לְפָנָי עָלִי. אָמַר לוֹ עָלִי: זֶה מִנֵּן לָךְ? אָמַר לוֹ: וְכִי נִאֶמַר "וַיִּשְׁחַט הַכֹּהֵן"? - "וְהִקְרִיבוּ בְּנֵי אֶהֱרָן הַכֹּהֲנִים אֶת הַדָּם"

(ויקרא א, ה) נֹאמֵר - מִקְבֵּלָה וְאֵילָה מִצֹּת פְּהֵנָה, מִכָּאן לְשִׁחִיטָה שְׁכֻשְׁרָה בָּזָר. אָמַר לוֹ עֲלֵי: יִפְהָ אֶמְרָתָּ, אֲלֵא מוֹרָה הֶלְכָה בְּפָנַי רַבָּה אֶתָּה, וְכָל הַמּוֹרָה הֶלְכָה בְּפָנַי רַבּוֹ חַיֵּב מִיָּתָה. בָּאָה חֲנָה וְצִוְּחָה לְפָנָיו: "אֲנִי הָאִשָּׁה הַנֶּצֶבֶת עִמָּכָה בָּזָה לְהִתְפַּלֵּל אֵל ה'" (שמואל-א א, כו). אָמַר לָהּ: הִנִּיחִי לִי וְאֶעֱנֶשְׁנוּ וְאֶבְקֶשׁ רַחֲמִים וְיִתֵּן לָךְ בֵּן טוֹב מִסָּנֵי. אָמְרָה לוֹ: "אֵל הַנֶּעַר הַזֶּה הִתְפַּלְלָתִי" (שם כז).

המדריך מתאר את המאבק הסמוי בין חנה לעלי דרך ויכוח בדיני קרבנות - האם זר יכול לשחוט קרבן? ובתרגום למה שראינו - האם יש מקום לשמואל, שנחשב זר, לשרת במשכן, ולקחת חלק בעבודת הקרבנות? על ידי נדרה והבטחתו של עלי, חנה 'כובלת' את ידיה וגוברת עליו במאבקה להכניס למשכן תפיסה אחרת בעבודת ה': המשכן לא שייך רק לכהנים, והוא מקום לכל פרט מצבאות ה' להתקרב ולהקריב עצמו למול בוראו. (על הויכוח בין חנה לעלי ממבט מעט שונה, ניתן לראות את [מאמרו של הרב גלעד שטראוס](#))

שאלה לעיון

גם לאחר התובנה האמורה לעיל, נותר מעמדו של הכהנים כבעלי זכות יחידאית בשימוש בקודש, ולא מצינו מקרה נוסף של זר המשרת במשכן. מהו, אם כן, תפקידם של הכהנים במשכן? מדוע הזכות לתפקיד זה אינה פתוחה לכלל העם? ומה מקומו של העם במקדש?

חלק ג' - שמואל לעומת בניו של עלי

במפגש הראשוני עם בניו של עלי - במערכה הראשונה - הם מוצגים באופן חיובי ככהני ה': "וְעֵלָה הָאִישׁ הַהוּא מַעֲרִיז מִיָּמִים יְמִימָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת וְלִזְבֹּחַ לַה' צְבָאוֹת בְּשֵׁלֶה וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָי עֲלֵי חֲפְנֵי וּפְנִיחָם כְּהִנִּים לַה'" (א', ג). פתיחתה של המערכה השנייה בפרק ב' פסוק יא, מקבילה במבנה למערכה הקודמת, אלא שכעת יש לאלקנה 'שתול' במשכן, כך שבחזרתו לביתו נשאר המצלמה ממוקדת במתרחש במשכן. הפעם, אנו מתודעים לבני עלי כפי שהם משתקפים מהכרות עמוקה ויומיומית: "וַיֵּלֶךְ אֶלְקָנָה הַרְמָתָה עַל-בֵּיתוֹ וְהַנֶּעַר הָיָה מְשָׁרֵת אֶת ה' אֶת פְּנֵי עֲלֵי הַכֹּהֵן. וּבְנֵי עֲלֵי בָנָי בְּלִיעֵל לֹא יָדְעוּ אֶת ה'" (ב', יא-יב).

המתח העולה משתי ההצגות השונות של בני עלי, הביא את ר' יונתן למימרא המוכרת לנו מהגמרא:

תלמוד בבלי שבת נה ע"ב: אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל האומר בני עלי חטאו אינו אלא טועה שנאמר (שמואל א א, ג) ושם שני בני עלי חפני ופנחס כהנים לה'

ניתן להציע כי ההבדל ביחס הכתוב לבני עלי אינו תלוי רק בנקודת המבט המציאותית (מחוץ למשכן או מתוכו), אלא גם בנקודת המבט המוסרית. כל עוד היו הכהנים משרתי ה' הבלעדיים, כל עוד היה המשכן מבצר אחרון של עבודת ה' בתוך עם שטועים אחרי האלילים, קבלו חפני ופנחס מעמד של שומרי התורה כהני צדק והמקרא התמקד בזכותם.

כאשר נפרצה הדרך אל המשכן בידי אלקנה וחנה, לא רק שהמון העם שב לעלות ולהיראות לפני ה', גם נקראה תיגר על בלעדיותם של הכהנים על המשכן בעצם נוכחותו של שמואל שם. בעקבות זה מעשיהם הפרטיים של חפני ופנחס ואופן שירותם נמדדים כעת בעין בקורתית יותר. לעובדה זו יש להוסיף את השוואתם אל שמואל, המתואר כמשרת את פני ה' בישרה - נוכחותו מבליטה את הפגמים שבסובבים אותו, גם אם ניתן היה להמעט בהם לפני כן. (עוד על מורכבות מעשיהם של בני עלי ב[שיעורו של הרב מנשה וינר](#)).

עיון במעשיהם של חפני ופנחס כפי שמוצגים בפסוקים, מגלה עומק נוסף בתפיסת העליונות הכהנית במשכן. ברמה פשוטה, במקום לקבל את המנה המיועדת להם בעתה, הם חוטפים בשר מכל הבא ליד (או המזלג) אף בטרם הקרבת החלב. אך יש לדון במשמעות הרעיונית שעומדת מאחורי מעשים אלו. את תיאור חטאיהם פותח הנביא בכותרת: "וּמִשְׁפַּט הַכֹּהֲנִים אֶת הָעָם". כותרת זו מכוונת אותנו להשוות לפסוקים מספר דברים פרק יח,

המתארים את חלק הכהנים בזבח: "וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שֶׁה ונתן לכהן הזרע והלחיים והקבה..."

השוואה זו מספקת לנו הבנה מהותית של חטאי בני עלי. 'משפט הכהנים' מדבר על זכויותיהם של הכהנים, הניתנות להם מתוקף תפקידם כעובדי הציבור במשכן. אלא שעובד ציבור תלוי בציבור שלו. בספר דברים הכותרת היא 'משפט הכהנים מאת העם' צורה זו מבטאת הענקת זכות על ידי העם. הציבור נותן לכהנים את סמכותם, ובהתאם הוא מספק להם את מחיתם. הפועל החשוב בשיח הזכויות הזה הוא "ונתן לכהן" ולא שיקח הכהן לעצמו.

בני עלי, לעומת זאת, משליטים את משפט הכהנים על העם, ולוקחים (על פי תפישתם) את הראוי להם. אין הם רואים עצמם שליחי העם, כי אם בעלי הזכות. מהר מאד תופעה זו הובילה לתופעה חמורה אף יותר: הכהנים שמים עצמם במרכז העניינים, ועוד בטרם מקבל המזבח את חלקו - החלב - הם גובים את בשר הכהן. תפישת המעמד של בני עלי מביאה אותם להעצים את סמכותם עד כדי כך, שבראות עיניהם האדם הבא למשכן לא מביא בהמה לה, כי אם לכהנים, והם בטובם מייצגים אותו ומעבירים את הבהמה הלאה לשולחן גבוה.

נציין כבר כעת כי חלק מתיקונו של שמואל בהמשך הספר, יהיה בהכרה כי המנהיג הוא שליח העם וכפוף לו. דבר זה יתבטא גם בהתאמצות הרבה של שמואל להביא עצמו אל העם בסבב הבמות שלו: "וסבב בית אל והגלגל והמצפה ושפט את ישראל את כל המקומות האלה" (ז', טז), גם בהתנזרותו מטובות ההנאה שבשררה: "את שור מי לקחתי וחמור מי לקחתי ואת מי עשקתי את מי רציתי ומי מי לקחתי כפר ואעלים עיני בו" (י"ב, ג), ובמיוחד בשמיעתו לרצון העם כאשר בקשו ממנו מלך, למרות התנגדותו והתנגדות ה': "הנה שמעתי בקלכם לכל אשר-אמרתם לי ואמליך עליכם מלך". (שם א)

מעשיהם של בני עלי מהווים אמנם המשך לטעות אביהם הנוגעת ליחסי החברה בין הכהנים לשאר העם, אך נבעה ממנה גם טעות עצמאית שלהם, שהביאה לפגיעה בכבוד שמים: "ותהי חטאת הנערים גדולה מאד את-פני ה' כי נאצו האנשים את מנחת ה'" (ב', יז) פגיעה כזו בכבוד ה' שבמשכן, דוקא כעת כאשר הוא עומד במרכז תשומת הלב הלאומית ומהווה שער לעבודת ה', מסוכנת.

עלי אמנם חש בבעיה, אך אינו מסוגל לרדת לעומקה, בשל אדישותו לדברים שבין אדם לחברו. עלי מוכיח את בניו מתוך דגש על חטאיהם למקום: "אם יחטא איש לאיש ופללו א-להים ואם לה' יחטא איש מי יתפלל לו" (ב', כה) מערכת היחסים שבין האדם לה' עומדת במרכז מעייניו של עלי, ועל כן אין הוא מסוגל להבין את מלא חומרת הבעיה שבביזוי הקודשים בעיני העם. הרי חטאם של בניו לא מסתכם רק בעבירה על דינים מפורשים בקרבנות, אלא מתבטא גם ביחס האלים והמזלזל שהם מגלים כלפי העולים למשכן ומגישי הזבח. יחס זה גם הוא יוצר בסופו של דבר פגיעה בשם ה', אך עלי לא מבין פגיעה זו במלואה. האיזון הנדרש בתפקיד הנהגה בין הפן האנושי לפן הא-להי לא מסוגל לבא לידי ביטוי בחברה הכהנית של בית עלי.

שאלה למחשבה הנהגה אידיאלית

ראינו כי בית עלי היוו הנהגה מנותקת המתעסקת בקודש תוך התעלמות מצרכי העם והיחס הראוי להם. בעקבות זאת הם בסופו של דבר גם פגעו בכבוד ה' עצמו. עובדה זו מעלה מתח הקיים בהנהגה הרוחנית הבנויה על העצמת הקודש, לעתים על חשבון מעורבות וקשר עם המציאות בעם. מהי לדעתכם הנהגה תורנית אידיאלית? האם זהו מתח מובנה או שניתן להיות מסור לקודש ויחד עם זאת להיות מחובר לעם ולהוות צינור וקשר לה? חשבו על דמות המייצגת את המנהיגות האידיאלית בעיניכם?

התשובה לבעיה זו נמצאת בדמותו של שמואל המלווה את המערכה. בסוף תוכחתו של עלי לבניו מדגיש הנביא את התאמתו של שמואל כפתרון לבעיותיהם של בית עלי: "והנער שמואל הלך וגדל וטוב גם עם ה' וגם עם אנשים".

באזכורים קלים לאורך הפרק, מתואר שמואל כנער המשרת את ה' במשכן, ונושא אפוד בד (כאפודו של הכהן) ואף לובש מעיל שניתן לו על ידי אמו שנה בשנה. תיאורים אלו מכינים את הקרקע לחילופי ההנהגה: שמואל מתחיל להדמות לכהן הגדול המשרת במשכן, ואילו בית עלי מודח על ידי איש האלהים המנבא על עונשו ונפילתו.

שיאו של המעבר מתרחש בפרק ג'. הפרק נפתח בתיאור המשקף את דעיכתו של עלי רגע לפני השראת השכינה על שמואל: "וַיְהִי בַיּוֹם הַהוּא וְעָלִי שָׁכַב בְּמִקְוֹמוֹ וְעֵינָיו הִחְלוּ כְהוֹת לֹא יוֹכֵל לְרְאוֹת. וַיֵּר אֶל-לֵהִים טָרֵם יִכְבֶּה וְשָׁמוּאֵל שָׁכַב בְּהִיכַל ה' אֶשֶׁר-שָׁם אָרוֹן אֶל-לֵהִים" (ג, ב-ג) מן הצד האחד עלי מתחיל לאבד את ראיתו, ומן הצד השני שמואל שוכב עמוק במשכן (ככהן גדול ביום הכיפורים), ליד נר האלהים וארונו. אל מול עוורונו המתגבר של עלי, נפתחות עיניו של שמואל בחזון ראשון.

נבואתו של שמואל בעצמה דנה בראש ובראשונה בצרה גדולה שתבא על העם: "הֲנֵה אֶנְכִי עֹשֶׂה דְבָר בְּיִשְׂרָאֵל אֶשֶׁר כָּל-שֹׁמְעוֹ תִצְלִינָה שְׁתִּי אֶזְנִיו". צרה זו אינה מפורטת, אך כנראה מתיחסת לתבוסה הגדולה במלחמת אבן העזר, וחורבן משכן שילה שבא בעקבותיה (על הסתרתו של חורבן שילה ראה בשיעור מאת ד"ר רבקה רביב). בנוסף, מחבר שמואל בין החורבן של המשכן, לנפילת משרתיו - בית עלי: "בַּיּוֹם הַהוּא אָקִים אֶל-עָלִי אֶת כָּל-אֶשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל-בֵּיתוֹ הַחֵל וְכָלֵה". אכן, עוורונו של עלי המסמל את סוף הנהגתו מקבל חותמת סופית בסיפור המלחמה, שם הוא גם מקבל את האות להתגשמות נבואת הפורענות על ביתו - מות שני בניו ביום אחד. לקיחת ארון ה', חורבן המשכן והדחת בית עלי מתחברים כולם ביום מר ונמהר ומאפשרים התחלה חדשה מתוך החורבות. (ראה ב**פוסט של הרב משה כהן**)

נבואתו הראשונה של שמואל חותמת את גורלו של המשכן בשילה, שכשל, ובה בעת פותחת תקופה חדשה של התגלות דבר ה' וקריאה בשמו, מה שיאפשר את המשך תיקונו של העם באותם תחומים שהוזנחו בתקופת השופטים.

סיכום

לאחר תקופה ארוכה של התעלמות מהמשכן, פתיחתו של ספר שמואל מתמקדת דוקא במתרחש בבית ה'. התמקדות זו מביאה אותנו לשאול שאלות קשות על מקומם של הכהנים המתווכים בין ה' לבין העם, ומתארת שינוי תודעתי המגיע בידי משפחת אלקנה ומחזירה את העמידה מול ה' לנחלת הכלל. שינוי יסודי זה יאפשר בהמשך את התיקון הלאומי שיבוא לידי ביטוי בספרנו, ממצב של כאוס למלכות המתוקנת של בית דוד.

להרחבה

[מתן על הפרק א-ב](#)

[מתן על הפרק ג-ד](#)

[שיעור מאת הרב מנשה וינר: מצב האומה](#)

[שיעור מאת ד"ר יעל ציגלר: מהפכת חנה - מכאוס למלכה](#)

[מאמרים מאת הרב אמנון בזק: דמותה של חנה - א' ו-ב'](#)

[שיעור מאת הרב דוד סתיו: הממסד הדתי בתקופת עלי ושמואל](#)

הקדמה לקראת השבוע הבא

שבוע הבא נלמד על חורבן שילה, נדודי הארון ועליית שאול.